

Aalbes (*Ribes rúbrum* L.)

Arjen Neve

Bijen oriënteren zich in het algemeen door middel van het zien van de kleur en de vorm van de bloemen. De geur gaat een rol in het oriëntatieproces meespelen als de bij de bloem al dicht is genaderd. Van sommige bloemen vraag je je af hoe bijen in staat zijn ze te vinden. Ze zijn dan klein en onopvallend wat de kleur betreft. Dat is ook het geval bij de aalbes. De bloemen staan weliswaar bij elkaar in een tros, wat de oriëntatie vergemakkelijkt, maar ze zijn klein en hebben een groenachtig gele kleur. Tussen het groen van het gebladerte zijn ze erg onopvallend, voor ons oog althans. Toch worden de bloemen soms druk door bijen bevlogen. Bijen die er ogenschijnlijk weinig moeite voor behoeven te doen om de bloemetjes te vinden. Ongetwijfeld zal de geur helpen bij het oriëntatieproces, maar dan zal de bij de bloeiwijze toch eerst dicht moeten hebben genaderd. De bloemen horen volgens Daumer tot de 'bijengele' bloemen. Wellicht zullen bijen er een andere 'kijk op' hebben dan het menselijk oog.

Steenbreekfamilie

Aalbes behoort tot de steenbreekfamilie (*Saxifragáceae*), waarvan in onze contreien maar weinig soorten groeien, die als bijenplant kunnen worden aangemerkt. De meeste soorten van deze familie zijn overblijvend. De familie telt ongeveer 1250 soorten, die in 80 geslachten zijn ondergebracht. Het geslacht *ribes*, waartoe de aalbes behoort, telt ongeveer 80 soorten. Ze komen voor in de gematigde streken van het noordelijk halfrond. Diverse soorten van het geslacht zijn zeer decoratief. Ze vinden daarom veel toepassing in tuinbeplantingen. Een aantal soorten is voor de besvrucht in cultuur gebracht. De aalbes is daar één van.

Vervellende takken

De aalbes is een struik, waarvan de takken elk jaar een vervelling ondergaan. De dunne bast, die een glanzende roodbruine kleur heeft, laat dan in stroken los. Uit de illustratie is goed de ontwikkeling van de plant af te lezen. In het voorjaar ontwikkelt zich uit de knop, die zich aan het eind van een tak bevindt, een korte stengel, die in de loop van het jaar houtig wordt. De bast van dit jonge hout is groenachtig grijs en rimpelig. Aan deze nieuwe stengel groeien gelobde bladeren. De bloemen verschijnen aan de takken die tenminste één jaar oud zijn. Ze komen uit de knoppen,

die in de oksel van de bladeren van het vorige jaar staan.

Grote kelkbladen

De bloeiwijze heeft de vorm van een tros. De bloemen hebben vijf kelkbladen, vijf kroonbladen, vijf meeldraden en een vruchtbeginsel, dat door twee vruchtbladen is gevormd. De kelkbladen zijn veel groter dan de kroonbladen en geven daardoor de vorm aan de bloem. De kleur is een mengsel van geel en groen. Ze zijn aan het begin met elkaar en met het vruchtbeginsel vergroeid. De kroonbladen, die veel kleiner zijn, staan tussen de kelkbladen. Het nectarium bevindt zich op een kussenvormig gedeelte, dat op het vruchtbeginsel is gelegen. In de bloem zijn de stampers rijp om stuifmeel te ontvangen nog voordat de helmhokjes van de meeldraden opengaan (Günthart). Men noemt dat verschijnsel ook wel proterogynie; afgeleid van het Latijnse *proteros* (= eerst) en *gynoecio* (= stempel). De stempel begint rijp te zijn als de bloem nog in knop is en blijft in die toestand als de bloem zich in een halfopen toestand bevindt. Daarna gaat de bloem geheel open en komt het stuifmeel vrij. Bij gunstig weer duurt het mannelijk stadium van de bloem, dus bij een geheel geopende bloem, 2-3 dagen.

Bijenbezoek

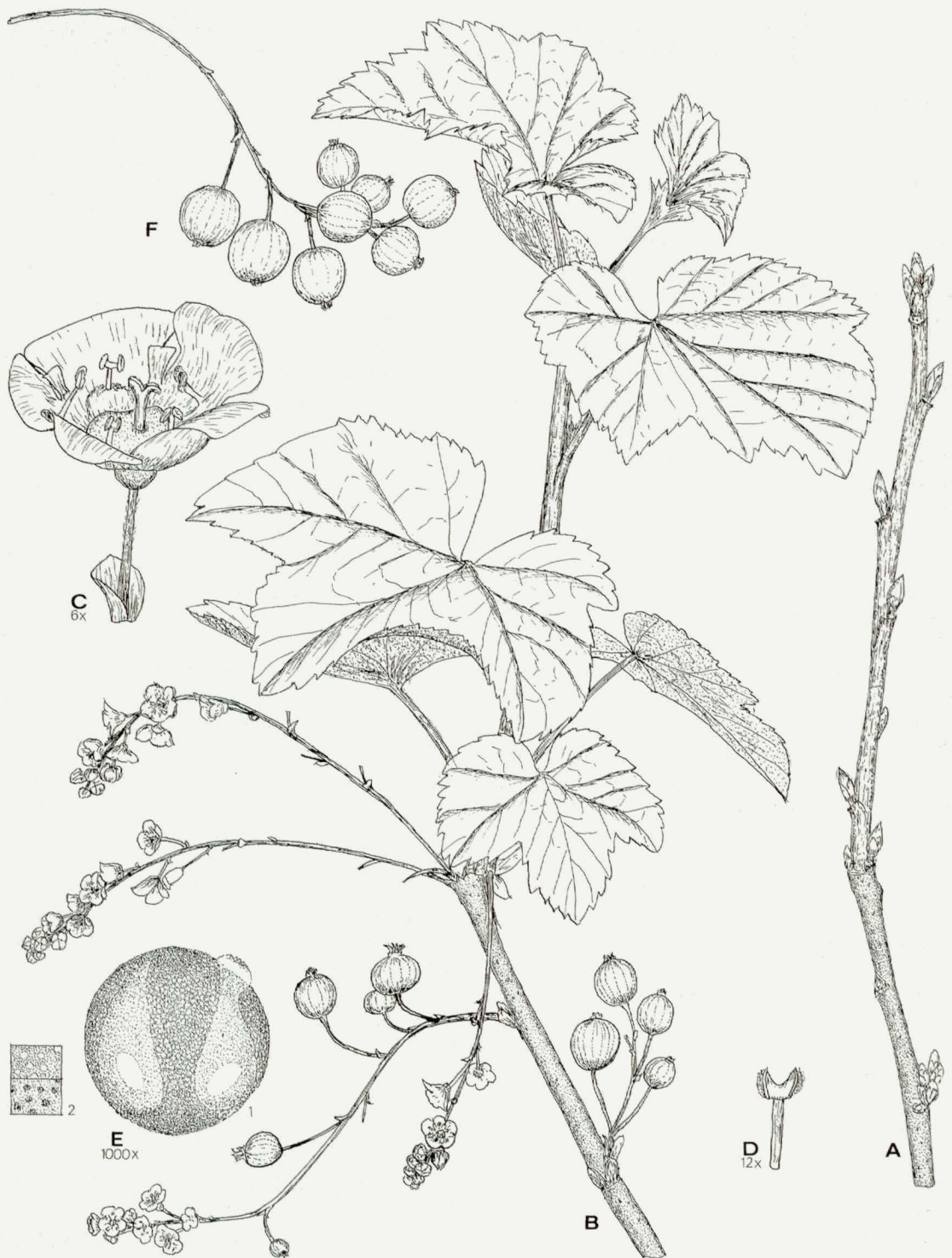
Door de open ligging van de nectar en de vlakke bloembouw kunnen vele soorten insecten met korte tong op de bloemen van de aalbes terecht. Doordat veel nectar wordt afgescheiden, worden de bloemen soms druk door bijen bevlogen. Hoewel in mindere mate wordt ook stuifmeel verzameld. De stuifmeelkorrels hebben ronde kiemopeningen, die over het korreloppervlak verspreid liggen. De openingen liggen in stroken, die een fijnere structuur hebben dan de rest van het korreloppervlak.

Vruchten

De vrucht is een bes, die een helderrode of geelwitte kleur heeft. Tot groot verdriet van de teler worden de bessen graag door vogels gegeten, die voor de verspreiding van de zaden zorgen.

Literatuur

- Günthart, A. (1958): Über die Blüten und das Blühen der Gattung *Ribes*. Ber. Deutsch. Botan. Gesellsch. 33: 75-91.
- Daumer, K. (1958): Blumenfarben, wie sie die Bienen sehen. Z. vergl. Physiol. 41: 49-110.

Aalbes (*Ribes rubrum* L.)

A tak met winterknoppen; B tak met bladeren aan nieuwe stengel, bloemen en rijpende vruchten; C bloem;
D meeldraad; E stuifmeelkorrel (1) en korreloppervlak (2); F vruchten.